

Asia Tekijänoikeus mattoihin
Hakija Finarte (India) Oy
Annettu Helsingissä 9.11.1999

Selostus asiasta

Finarte (India) Oy (jäljempänä Finarte) on 31.5.1999 päivätyllä kirjeellään pyytänyt tekijänoikeusneuvoston lausuntoa siitä, nauttivatko mattomallit "Design-C" ja "Columbus" tekijänoikeussuojaa. Lisäksi Finarte on pyytänyt lausuntoa siitä, loukkaavatko Maripa Oy:n (jäljempänä Maripa) maahantuomat, markkinoimat ja myymät mattomallit "Pepe" ja "Design-4020" tekijänoikeuslain 2 §:n mukaista yksinoikeutta myydä ja markkinoida ensiksi mainittuja mattomalleja.

Lausuntopyynnön mukaan Finarte on hankkinut yksinoikeuden Design-C- ja Columbus -mattomallien myymiseen ja markkinoimiseen. Yhtiön mukaan nämä mattomallit nauttivat kiistatta tekijänoikeussuojaa.

Lausuntopyynnön mukaan Maripa on myynyt ja markkinoinut, ilman tekijänoikeuden haltijoiden suostumusta ja vastoin näiden nimenomaista kieltoa, Design-C -mattomallin jäljitelmiä muun muassa huonekaluliike Iskulle. Lausuntopyynnön mukaan Maripa on myynyt ja markkinoinut luvatta myös Finarten Columbus-mattomallin jäljitelmiä. Finarten mukaan viimeksi mainitussa Maripan myymässä jäljitelmässä mallin triviaaleimmassa osassa, eli maton reunalla olevissa suorakaidekuvioissa, joka toista kuviota on käännetty 90 astetta. Tämä ei kuitenkaan Finarten mukaan ole omaperäistä eikä kokonaisuuden kannalta olennaista.

Lausuntopyynnön mukaan Maripa hankkii mattomallien jäljitelmät Intiasta samasta kylästä, jossa Finarte on teettänyt omia mattojaan. Finarten mukaan lienee itsestään selvää, ettei kukaan ole sattumalta suunnitellut lähes identtisiä mattomalleja.

Finarten mukaan sen mattomallit ovat tekijänoikeuslain 1 §:ssä tarkoitettuja taiteellisia teoksia. Yhtiön mukaan sen mattomallien kuviointi on muodoltaan itsenäistä ja omaperäistä. Mattomallien kuvat ja kuvioiden asettelu on omaperäistä. Yhtiö toteaa, ettei ole mitenkään olettavissa, että joku muu kuin mattomallien suunnittelija olisi päätenyt samanlaiseen lopputulokseen, jos olisi ryhtynyt itsenäisesti vastaavaan työhön. Yhtiö huomauttaa, että kyseessä olevat mattomallit ovat taiteellisesti erittäin ansioituneiden ja tunnettujen taiteilijoiden tekemiä. Mallit on suunnitellut Eija Rasinmäki ja Jaana Korpi. Yhtiön mukaan Maripan edustajien on pitänyt olla tietoisia mattomallien alkuperästä.

Finarten mukaan mattojen värit eivät sinänsä ole mattomalleja toisistaan erottava tekijä. Yleisen käytännön mukaan yhteen mattomalliin tehdään kahdesta kuuteen eri väritystä. Merkitystä ei ole myöskään sillä, mitä mattojen valmistusmenetelmää käyttäen mallit on jäljitelty.

Lausuntopyynnössä tarkoitettuun tapaukseen verrattavana korkeimman oikeuden ratkaisuna Finarte viittaa ratkaisuun 1971 II 4, jossa tekstiilitaiteilijan sommittelemaa ryijyä pidettiin sellaisena taiteellisenä teoksena, jota tarkoitettiin tekijänoikeudesta kirjallisiin ja taiteellisiin teoksiin annetun lain 1 §:n 1 momentissa. Yhtiö viittaa vastaavana tapauksena myös tekijänoikeusneuvoston antamaan kankaan teostasoa koskeneeseen lausuntoon 1993:5. Sen mukaan kangas, joka koostui punaisista puolukanmarjoista ja vihreistä puolukanlehdistä tummanvihreällä taustalla ja jossa oli pyritty luomaan kolmiulotteinen vaikutelma valon osuessa marjoihin ja lehtiin käyttämällä eri värejä, oli tekijänoikeuslain 1 §:ssä tarkoitettu teos.

Finarten mukaan lausuntopyynnössä tarkoitettut mattomallit, jotka sisältävät runsaasti täysin abstrakteja elementtejä, ovat vielä selvemmin omaperäisiä kuin lausunnossa 1993:5 tarkoitettu kangas.

Finarte on liittänyt lausuntopyyntöönsä siinä tarkoitettujen mattomallien ja mattojen kuvia (lausuntopyynnön liitteet 1—7).

Maripan vastine

Maripan 27.8.1999 päivätyssä vastineessa todetaan, että lausuntopyyntö koskee kahta teollisesti valmistettavaa ja tavanomaista lattiamattoa. Maripan mukaan lausuntopyynnössä tarkoitettut matot ovat korkeintaan taideteollisia tuotteita, joiden kohdalla teoskynnys on asetettu ja pitää asettaa erittäin korkealle. Yhtiö toteaa, että tätä edellyttää sekä traditio että se, että lausuntopyynnössä tarkoitetuille käyttötaiteen tuotteille soveltuu suojamuodoksi luontevammin mallioikeus. Maripan mukaan lausuntopyynnön esittäjä haluaa saada tuotteilleen tekijänoikeussuojaa, koska tuotteet eivät voi saada mallisuoja. Maripan käsityksen mukaan lausuntopyynnössä tarkoitettujen mattojen malleille on yritetty saada mallisuoja, mutta sitä ei ole saatu. Yhtiö toteaa, että korkeaa teoskynnystä edellyttää edellä mainittujen seikkojen lisäksi myös kilpailun vapaus.

Maripan mukaan kyseessä oleville matoille ei voida antaa tekijänoikeussuojaa, koska mattojen valmistuksessa on jo käytetty kaikki ajateltavissa olevat kuva- ja koristeaiheet sekä niiden erilaiset yhdistelmät. Mattojen koristeaiheet ja kuviointi eivät siten yhtiön näkemyksen mukaan voi olla riittävän omaperäisiä.

Yhtiö toteaa, että mattojen käyttötarkoitus ja erityisesti muoti määräävät niiden ulkonäköä ja ominaisuuksia. Yhtiön mukaan hyvänä esimerkkinä tästä voidaan mainita se, että lukuisat mattojen valmistajat ovat käyttäneet

matoissa viime vuosien aikana pelkistettyjä, luolamaalauksiin viittaavia eläinhahmoja eri tavoin aseteltuina ja väritettyinä. Kenenkään mieleen ei ole tullut, että jokin taho saattaisi nauttia niiden suhteen tekijänoikeussuojaa. Maripan näkemyksen mukaan tilanne on sama kaikkien muidenkin kuvioaiheiden osalta.

Maripa toteaa, että Suomessa on aikaisemmin katsottu taideryijyn sekä poikkeuksellisen, kolmiulotteisen vaikutelman luoneen kankaan saaneen tekijänoikeussuojaa. Yhtiön mukaan näitä tapauksia ei edellä selostetun perusteella voida kuitenkaan verrata käyttömattoihin. Yhtiö mukaan mattojen valmistusmäärät, niiden valmistajien määrät ja kuvioiden jo tapahtunut käyttö estää tekijänoikeussuojan syntymisen.

Maripa viittaa edellä selostetun tueksi Pirkko-Liisa Haarmannin teokseen "Tekijänoikeus & lähioikeudet" (Helsinki 1999, sivulta 67 alkaen).

Maripan mukaan markkinoilla olevien mattomallien alkuperä ei ole selvitetävissä. Yhtiön mukaan lausunnon pyytäjä ei voi osoittaa, etteikö lausuntopyynnössä tarkoitettujen mattojen mallia vastaavia malleja olisi esiintynyt markkinoilla aikaisemminkin. Yhtiö pitää päinvastoin todennäköisenä sitä, että vastaavia malleja on käytetty jo aikaisemmin.

Maripan näkemyksen mukaan lausuntopyynnössä tarkoitetut lausunnonpyytäjän markinoimat mattomallit eivät ole sillä tavoin omaperäisiä, että ne nauttisivat tekijänoikeussuojaa. Yhtiön näkemyksen mukaan matoissa on käytetty tavanomaisia kuvioaiheita ja aikaisemminkin toteutettua maton jakamista eri kenttiin. Yhtiön mukaan mattojen kulmakoristeet, maton keskellä oleva kuviokenttä ja sen muoto, mattojen reunojen rajaukset, aaltoileva koristekuvio ja lehtikuvio, sekä kaikki muutkin matoista havaittavat ominaisuudet ovat kaikki tavanomaisia sekä erikseen että yhdessä käytettyjä aiheita. Yhtiö toteaa, ettei myöskään kuvioiden tai aiheiden yhdistelmä ole matoissa omaperäinen. Yhtiön näkemyksen mukaan lausuntopyynnössä tarkoitetut matot eivät siten ole sellaisia omaperäisiä taideteoksia, joiden muuntelemiseen ja levittämiseen jollekin taholle olisi syntynyt yksinomainen oikeus.

Maripan mukaan sillä myynnissä olleet matot poikkeavat selvästi Finarten matoista. Niissä olevien kuvioiden koko, muoto, väritys ja yhdistely eroavat huomattavasti muista myynnissä olevista mattomalleista. Yhtiön mukaan sen matot eivät tämänkään vuoksi ole voineet loukata tekijänoikeussuojaa.

Maripa toteaa, etteivät sillä myynnissä olleet mallit ole jäljitelmiä, vaan tavanomaisella tavalla syntyneitä itsenäisiä malleja. Maripa huomauttaa, että sen malleilla kieltämättä on samankaltaisuutta Finarten malleihin. Niissä on kuvioaiheita, jotka osaksi muistuttavat Finarten käyttämiä kuvioita. Yhtiön mukaan eri mattojen keskinäinen samankaltaisuus on kuitenkin erittäin yleistä.

Maripan käsityksen mukaan Finarten käyttämien mallien suunnittelijoiden nimekkyydellä ei ole asian kannalta merkitystä.

Maripa korostaa, etteivät sen edustajat ole olleet tietoisia Finarten käyttämistä malleista silloin, kun he ovat ostaneet matot Intiasta ja myyneet niitä Suomessa. Maripa ei ole antanut intialaisille valmistajille malleja Suomesta. Intialaiset matontekijät ovat esitelleet Maripan edustajalle mallejaan ja mattojaan tämän käydessä hankintamatkalla Intiassa. Mattojen hankintapäätös on tehty esiteltyjen mallien ja mattojen perusteella. Maripan mukaan intialaiset matonvalmistajat eivät ilmoita maton suunnittelijaa eivätkä muutoinkaan selvitä mattomallien syntyhistoriaa mattojen ostajille. Siten on mahdotonta tietää, miten valmistaja on päätenyt valmistamaansa malliin. Maripa korostaa, etteivät sen edustajat ole tienneet mallien alkuperää. Yhtiö toteaa, että mallien valintaperusteena sillä ovat olleet suomalaiset makutottumukset. Yhtiö huomauttaa lisäksi, ettei se ole valmistanut eikä valmistuttanut kyseessä olevia mattoja.

Maripa toteaa, että se on lopettanut lausuntopyynnössä tarkoitettujen mattojensa myynnin, vaikka Finarten mattomallit eivät sen mukaan nauti tekijänoikeussuojaa ja vaikka Maripan itsensä myymät mattomallit eivät loukkaa mitään suojaa.

Finarten lisäkirjelmä

Finarte toteaa 3.11.1999 päivätyssä kirjeessään, ettei lausuntopyynnössä tarkoitetuille matoille ole haettu mallisuojaa.

TEKIJÄNOIKEUSNEUVOSTON LAUSUNTO

Tekijänoikeusneuvosto on käsitellyt lausuntopyynnön ja esittää lausuntonaan seuraavan.

Tekijänoikeudesta

Tekijänoikeuslain (404/1961) 1 §:n 1 momentin mukaan sillä, joka on luonut kirjallisen tai taiteellisen teoksen, on teokseen tekijänoikeus. Säännöksen sisältyvän esimerkkiluettelon mukaan teos voi olla muun muassa kuvataiteen taikka taidekäsityön tai taideteollisuuden tuote. Teos voi ilmetä myös muulla tavalla kuin säännöksen esimerkkiluettelossa mainittuna teoslajina.

Teoksella tekijänoikeudellisessa merkityksessä tarkoitetaan henkisen luomistyön tuotetta. Kirjallinen tai taiteellinen tuote on tekijänoikeudella suojattu, jos sitä voidaan pitää tekijänsä luovan työn omaperäisenä tuloksena. Tällöin se niin sanotusti ylittää teoskynnyksen eli saavuttaa teostason. Suojan edellytyksenä ei ole muita erityisiä vaatimuksia. Esimerkiksi tuotteen kirjallisella tai taiteellisella tasolla ei ole merkitystä,

ei myöskään sen aikaansaamiseksi vaaditulla työ- tai tietomäärällä. Myös käytännöllistä käyttötarkoitusta toteuttava tuote voi olla teos. Erään teosharkinnassa apuna käytetyn määritelmän mukaan teoskynnys ylittyy, jos voidaan olettaa, ettei kukaan muu vastaavaan työhön ryhtyessään olisi tehnyt samanlaista teosta. Ratkaisu teoskynnyksen ylittymisestä tehdään tapauskohtaisella harkinnalla.

Tekijänoikeus ei suojaa ideoita ja yleisiä periaatteita. Tekijänoikeus ei suojaa myöskään teoksen aihetta tai aiheen käsittelyä ohjaavaa metodologiaa taikka teoksen sisältämiä tietoja. Sen sijaan tekijänoikeus suojaa sitä omaperäistä ilmenemismuotoa, joka tietyllä idealle, periaatteelle tai aiheelle on annettu.

Tekijänoikeuslain 2 ja 3 §:ssä säädetään tekijänoikeuden sisällöstä. Tekijän taloudellisista oikeuksista säädetään lain 2 §:ssä. Sen 1 momentin mukaan tekijänoikeus tuottaa, lain 2 luvussa säädetyin rajoituksin, yksinomaisen oikeuden määrätä teoksesta valmistamalla siitä kappaleita ja saattamalla se yleisön saataviin, muuttamattomana tai muutettuna, käännökseenä tai muunnelmana, toisessa kirjallisuus- tai taidelajissa taikka toista tekotapaa käyttäen.

Tekijän moraalisisistä oikeuksista säädetään lain 3 §:ssä. Sen mukaan tekijä on ilmoitettava hyvän tavan mukaisesti, kun teoksesta valmistetaan kappale tai teos kokonaan tai osittain saatetaan yleisön saataviin. Lisäksi säännöksessä kielletään teoksen muuttaminen tekijän kirjallista tai taiteellista arvoa tai omalaatuisuutta loukkaavalla tavalla ja teoksen saattaminen yleisön saataviin tekijää sanotuina tavoin loukkaavassa muodossa tai yhteydessä.

Tekijänoikeus syntyy, kun teos on luotu. Tekijänoikeuslain 43 §:n mukaan tekijänoikeus on voimassa, kunnes 70 vuotta on kulunut tekijän kuolinvuodesta.

Taidekäsityön ja taideteollisuuden tuotteista

Matot kuuluvat tekijänoikeuslain 1 §:n teoslajiluettelossa lähinnä taidekäsityön tai taideteollisuuden tuotteisiin. Tekijänoikeuslain valmistelutöissä todetaan taideteollisuuden ja taidekäsityön tuotteista, ettei ehdotettu laki koskisi jokaista tuotetta, jota kansantajuisesti voidaan sanoa taiteelliseksi käyttöesineeksi. Taideteollisuuden ja taidekäsityön tuote tulee osalliseksi tekijänoikeussuojasta edellyttäen, että sitä, käytännöllisestä tarkoituksesta huolimatta, voidaan pitää taiteellisenä teoksena. Mietinnössä korostetaan, että asian luonnosta johtuen itsenäisyyden ja omaperäisyyden vaatimukset olisi tällöin asetettava verraten korkealle. (komiteanmietintö 1953:5, s. 45)

Taidekäsityön ja taideteollisuuden tuotteet voivat saada myös mallioikeuslain mukaista suojaa. Tekijänoikeuslain 10 §:n mukaan

tekijällä voi olla teokseen tekijänoikeus huolimatta siitä, että teos on rekisteröity mallina.

Korkeimman oikeuden ratkaisukäytännöstä voidaan taidekäsityön ja taideteollisuuden tuotteita koskevana esimerkkinä teosarvioinnista mainita ratkaisu 1971 II 4. Korkein oikeus katsoi tekstiilitaiteilijan sommitteleman ryijyn olevan sellainen taiteellinen teos, jota tarkoitettiin tekijänoikeudesta kirjallisiin ja taiteellisiin teoksiin annetun lain 1 §:n 1 momentissa.

Tekijänoikeusneuvoston lausuntokäytännöstä voidaan käyttötaiteen tuotteisiin liittyvinä esimerkkeinä teosarvioinnista mainita neuvoston lausunnot 1991:1, 1993:5 ja 1989:6. Ensiksi viitatus lausunnon mukaan yhtiön markkinoimat patalapot, patakintaat, esiliinat ja yöpaidat, joihin oli painettu sekä kuvia että tekstejä, eivät kokonaisuutena olleet teoksia. Sen sijaan tuotteisiin painetut piirrosten ja tekstien muodostamat kuvakokonaisuudet olivat teoksia. Lausunnon 1993:5 mukaan kangas, joka koostui punaisista puolukanmarjoista ja vihreistä puolukanlehdistä tummanvihreällä taustalla ja jossa oli pyritty luomaan kolmiulotteinen vaikutelma valon osuessa marjoihin ja lehtiin käyttämällä eri värejä, oli tekijänoikeuslain 1 §:ssä tarkoitettu teos. Lausunnon 1989:6 mukaan A:n suunnittelema kangasmalli oli siinä määrin itsenäinen ja omaperäinen, että se oli teos. X Oy:n valmistamassa kankaassa oli käytetty yhtä samanlaista elementtiä kuin A:n mallissa. Sitä ei voitu kuitenkaan kokonaisuutena pitää A:n teoksen kappaleena.

Lausuntopyynnössä tarkoitetut matot

Lausuntopyynnön hakijan tarkoittama Design-C -mallin mukainen matto on suorakulmion muotoinen. Sen pääasiallinen pohjakuvio muodostuu viistoittain asetetuista leveistä raidoista. Raitojen reunat ovat aaltomaiset. Maton reunoja kiertää raita. Maton kulmissa tässä raidassa on neliön sisälle asetettu koristekuvio. Koristekuvion aiheita ovat lehden muotoiset kuviot ja viivat. Maton keskellä on suorakaiteen sisälle asetettu koristekuviointi. Myös sen aiheita ovat lehdet ja erilaiset viivat.

Myös hakijan tarkoittama Columbus-mallin mukainen matto on suorakulmion muotoinen. Sen reunoja kiertää raita, joka on koristeltu viivoituksin. Maton kulmissa raidassa on värityksen avulla erottuvat neliöt. Maton keskellä on epäsäännöllisen muotoinen kuvio, joka Columbus blue -mattoa esittävässä kuvassa on kaksivärinen. Kuvion reunat on koristeltu aaltoviivoin.

Tekijänoikeusneuvosto katsoo, että edellä viitatus matot, sellaisina kuin ne ilmenevät tekijänoikeusneuvostolle toimitetuista kuvista, ovat omaperäisiä niissä olevan kuvioinnin vuoksi. Siten ne ovat teoksia, joihin niiden kuvioinnin suunnittelijoille on syntynyt tekijänoikeus.

Myös lausuntopyynnössä tarkoitetun vastapuolen matot ovat suorakulmion mallisia. Niistä toisen, Tiibet Pepe -nimisen maton,

pääasiallisen pohjakuvion muodostavat viistoittain asetetut leveät raidat. Raitojen reunat ovat aaltomaiset. Maton reunoja kiertää raita. Tekijänoikeusneuvostolle toimitetussa kuvassa näkyvässä maton kulmassa raidassa on neliön sisälle asetettu koristekuvio. Koristekuvion aiheita ovat lehden muotoiset kuviot ja viivat. Maton keskellä on suorakaiteen sisälle asetettu koristekuvio. Myös sen aiheita ovat lehdet ja erilaiset viivat.

Tekijänoikeusneuvosto katsoo, että Tiibet Pepe -matossa, sellaisena kuin se näkyy neuvostolle toimitetusta kuvasta, on pitkälti sekä yleisilmeeltään että yksityiskohdiltaan samanlainen kuviointi kuin Design C -mallin mukaisessa matossa. Tiibet Pepe -maton kuvioinnissa on kuitenkin voimakkaammat värit. Tästä erosta huolimatta tekijänoikeusneuvosto katsoo, että Tiibet Pepe -mattoa voidaan sen kuvioinnin vuoksi pitää Design C -maton tekijänoikeuslain 2 §:ssä tarkoitettuna kappaleena, jonka valmistamiseen ja yleisön saataville saattamiseen tarvitaan Design C -maton tekijänoikeudenhaltijan lupa.

Vastapuolen toisen maton reunoja kiertää raita, joka on koristeltu viivoituksin. Maton kulmissa raidassa on värityksen avulla erottuvat neliöt. Maton keskellä on epäsäännöllisen muotoinen kaksivärinen kuvio, jonka reunat on koristeltu aaltoviivoin. Tämän kuvion toinen pääty ei erotu tekijänoikeusneuvostolle toimitetusta kuvasta. Voitaneen kuitenkin olettaa, että se on samantyyppinen kuin kuvassa näkyvä kuvion reuna.

Tekijänoikeusneuvosto katsoo, että edellä viitatussa vastapuolen matossa, sellaisena kuin se näkyy tekijänoikeusneuvostolle toimitetusta kuvasta, on pitkälti sekä yleisilmeeltään että yksityiskohdiltaan samanlainen kuviointi kuin Columbus blue -matossa. Mattojen kuviointien välillä on kuitenkin myös eroja. Niitä ovat erilainen väritys ja se, että vastapuolen maton keskellä olevan kuvion reunat ovat aaltomaisemmat, sekä se, että vastapuolen matossa joka toinen maton reunaa kiertävään raitaan koristeltu viivakuvio on toisin päin kuin Columbus-matoissa. Näistä eroista huolimatta tekijänoikeusneuvosto katsoo, että tässä tarkoitettua vastapuolen mattoa voidaan sen kuvioinnin vuoksi pitää hakijan Columbus blue -maton tekijänoikeuslain 2 §:ssä tarkoitettuna kappaleena, jonka valmistamiseen ja yleisön saataville saattamiseen tarvitaan Columbus blue -maton tekijänoikeudenhaltijan lupa.

Puheenjohtaja

Niklas Bruun

Sihteeri

Kaisa-Reetta Karhu

Lausunto on käsitelty tekijänoikeusneuvoston täysistunnossa. Sen ratkaisemiseen ovat osallistuneet tekijänoikeusneuvoston jäsenet Terhi Aaltonen, Minna Aalto-Setälä, Niklas Bruun, Kristiina Harenko, Martti Heikkilä, Stig Henriksson, Kirsi-Marja Okkonen, Pirkko Pesonen ja Kalle Soikkanen.